

Rätt utbildning för en god arbetsmiljö

PTK:s arbetsmiljögrupp har antagit dessa riktlinjer om arbetsmiljöutbildning som stöd för att skydds-/arbetsmiljöombud (SO/AO) och chefer ska ges den utbildning som deras uppdrag kräver.

Det är PTK:s arbetsmiljögrupps förhoppning att detta underlag kan stödja PTK:s medlemsförbunds skydds-/arbetsmiljöombud och chefer när det gäller deras rätt att gå den utbildning som deras uppdrag kräver.

Regelverk

Arbetsmiljölagen (AML) med tillhörande föreskrifter (AFS) innehåller regler om utbildning för chefer, arbetsledare och skydds-/arbetsmiljöombud. Arbetsgivaren ansvarar för chefers och arbetsledares kunskaper, medan ansvaret är delat mellan arbetsgivaren och de anställda för skydds-/arbetsmiljöombudens utbildning.

För chefer och arbetsledare

Arbetsgivaren ska fördela uppgifter i arbetsmiljöarbetet (AFS 2001:1, 6 §) på en eller flera chefer, arbetsledare eller andra arbetstagare. Chefer och arbetsledare ska ha de särskilda kunskaper som de behöver för sina uppgifter i det systematiska arbetsmiljöarbetet (AFS 2001:1, 7 §).

För dem som får uppgifter sig tilldelade, ansvarar arbetsgivaren för att de har de kunskaper som uppgifterna kräver gällande bland annat:

- regler som har betydelse för arbetsmiljön,
- fysiska, psykologiska och sociala förhållanden som innebär risker för ohälsa och olycksfall,
- åtgärder för att förebygga ohälsa och olycksfall samt
- arbetsförhållanden som främjar en tillfredsställande arbetsmiljö.

Dessutom ska de som får uppgifter tilldelade ges tillräckliga resurser och befogenheter.

I AFS 2015:4, 6 § (organisatorisk och social arbetsmiljö), preciseras kraven om psykologiska och sociala förhållanden, genom att arbetsgivaren ansvarar för att chefer och arbetsledare har tillräckliga kunskaper om:

- hur man förebygger och hanterar ohälsosam arbetsbelastning, och
- hur man förebygger och hanterar kränkande särbehandling

För de chefer och arbetsledare som också har uppgifter i arbetsgivarens arbete med arbetsanpassning och rehabilitering, tillkommer ytterligare krav, där de som har uppgifter ska ha tillräcklig kunskap och kompetens (AFS 1994:1, 6 §).

Av Arbetsmiljöverkets allmänna råd till AFS 2001:1, 6 §, framgår att chefer med uppgifter i arbetsmiljöarbetet också behöver ha kännedom om andra lagar än AML, exempel på sådana lagar är diskrimineringslagen och arbetstidslagen. Även kollektivavtal kan innehålla bestämmelser av betydelse för arbetsmiljön.

Kunskaper och utbildning hos chefer och arbetsledare är en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet och ska därför ingå i den årliga uppföljningen (AFS 2001:1, § 11).

Chefers och arbetsledares kunskaper bör diskuteras redan i samband med att uppgiftsfördelningen enligt AFS 2001:1, 6 § görs och därefter stämmas av årligen. Om kunskaperna inte bedöms vara tillräckliga ska detta åtgärdas eller föras in i en skriftlig handlingsplan (AFS 2001:1, 10 §).

Om chefen eller arbetsledaren anser sig sakna tillräckliga kunskaper bör denne i första hand själv ta initiativ till utbildning och stödja sig på den gällande uppgiftsfördelningen, i annat fall påpeka detta för den som uppgiftsfördelningen upprättades med.

PTK:s rekommendation avseende hur omfattande utbildning chefer kan ha rätt till är:

PTK anser att det för chefer bör gälla minst samma riktlinjer om arbetsmiljöutbildning som för skyddsombud. Chefer ska inte bara ha kännedom om, utan ska också praktiskt kunna genomföra undersökningar, riskbedömningar och lämpliga åtgärder. Avgörande är arbetsgivarens uppgiftsfördelning (AFS 2001:1, 6 §).

PTK rekommenderar att chefer och skyddsombud deltar gemensamt i arbetsmiljöutbildning där så är lämpligt.

För skydds-/arbetsmiljöombud

Lagstiftningen om utbildning för skydds-/arbetsmiljöombud bygger på att det är en del av företagets grundkostnader för produktionen och finns reglerat i AML 6 kap 4 § samt i EU:s ramdirektiv (89/391/EEG, Artikel 12 p.1, p.3, och p.4).

AML och EU:s ramdirektiv ger bara rätt till arbetsmiljöutbildning för skyddsombud/arbetsmiljöombud och chefer, inte för klubbordförande eller andra förtroendevalda.

PTK:s förbund har mot denna bakgrund en utmärkt grund för att kunna ställa krav på utbildningar för såväl skyddsombud/arbetsmiljöombud som chefer.

Grundutbildning och vidareutbildning

Den dominerande grundutbildningen i arbetsmiljö är Bättre Arbetsmiljö (BAM). Den är gemensamt framtagen av Svenskt Näringsliv, PTK och LO inom ramen för Prevent, men tillhandahålls också av andra utbildningsanordnare.

För att kunna fylla det uppdrag som ges i AML 6 kap. 4 § ska skydds-/arbetsmiljöombuden, förutom grundutbildning, också ges ämnesfördjupning/vidareutbildning bekostad av arbetsgivaren.

PTK:s uppfattning är att så länge ett medlemsförbund saknar kollektivavtal som reglerar rätten till arbetsmiljöutbildning är det viktigt att betona att det är det fackligt bedömda behovet av utbildning som ska styra.

Om en arbetsgivare nekar att bekosta den utbildning som behövs för att utföra skyddsombudsuppdraget kan SO/AO eller förbundet hävda att detta strider mot 6 kap. 10 § första stycket AML ("skyddsombud får inte hindras att fullgöra sina uppgifter").

Vid oenighet om utbildningsbehov är det PTK:s uppfattning att:

- Grundutbildning i arbetsmiljö och ämnesfördjupningar inom arbetsmiljöområdet ska bekostas av företaget (AML 6 kap 4 §).
- Samtliga SO/AO ska ha gått en grundutbildning (t.ex. BAM) om minst tre dagar inom sex månader från det att denne utnämns till SO/AO.
- Tolkningsföreträdare enligt förtroendemannalagen kan användas vid tvist om ledighet, löneavdrag eller reseersättning.

PTK:s rekommendation avseende hur omfattande utbildning arbetsmiljöombud/skyddsombud ska ha rätt till är:

- Fem dagar per år
- Så länge uppdraget kvarstår ska SO/AO ha rätt till den vidareutbildning som verksamhetens art och uppdragets omfattning kräver. Det kan innebära ytterligare dagar utöver de fem ovan angivna rekommenderade.
- Nya regler inom ett ämnesområde, innebär att ombudet har rätt att gå samma utbildning igen.

Exempel på kurser

Följande ämnesfördjupningar är exempel på kurser som PTK anser att alla SO/AO och chefer har rätt att gå på bekostnad av företaget:

- Att hantera konflikter, kriser
- Arbetsskador
- Fysiska och psykiska belastningsfaktorer
- Organisatorisk och social arbetsmiljö
- Rehabilitering
- Riskbedömning med konsekvensanalys
- Skadligt bruk
- SAM i praktiken
- Skyddsombudsrätt (gäller endast SO/AO)
- Ventilation

Många SO/AO och chefer kan också ha särskilda utbildningsbehov, antingen baserat på den riskbedömning som gjorts i företaget/ verksamheten, eller på grund av personens uppdrag.

Sådana ämnesfördjupningar är:

- Att förebygga bullerskador
- Att vara huvudskyddsombud (gäller endast HSO)
- Förebygga hot och våld på jobbet
- Kemiska hälsorisker
- Krishantering - avlastningssamtal
- Personalekonomi ur arbetsmiljöperspektiv
- Skiftarbete och hälsa
- Säkerhetskultur
- Öppet kontor

PTK förhandlar kollektivavtal och utbildar på uppdrag av 27 fackförbund. Vi arbetar för att alla privatanställda tjänstemän ska ha ett bra och tryggt arbetsliv – och en bra pension. Det gör vi genom att förhandla och förvalta bra kollektivavtal inom områdena pension, försäkring, omställning, inflytande och arbetsmiljö. Vi sprider kunskap om avtalen genom utbildning och opinionsbildning.